

Olavinlinnan ja itäisen rajaseudun elämää 1500–1600-lukujen vaihteessa

Venäjän sodasta Stolbovan rauhaan 1570–1617

**Laamasten-Redsvenien sukuseura ry:n vuosikokous
20.8.2016**

Alisa Kuzmina

Savonlinnan lääni, hallintopitäjät ja neljännekset

**P
I
E
N
-
S
A
V
O**

Sääminki

- Idänlahti
- Puumala
- Haapala
- Sääminki

Rantasalmi

- Putkisalmi
- Tuusmäki
- Rantasalmi
- Keriharju

Tavinsalmi

- Saamainen
- Savilahti

**S
U
U
R
-
S
A
V
O**

Juva

- Koikkala
- Juva
- Vesikansa
- Joroinen

Visulahti

- Melkkola
- Vuolinko
- Norola
- Paukkula

Pellosniemi

- Kiiala
- Hallila
- Pellosniemi
- Pitkälähti

Verotus ennen 1600-lukua

Kymmenyskunta

Neljänneskunta

Pitäjä

- 1571 Savossa oli noin 3 600 talonpoikaistaloutta
- Verot maksettiin pääasiallisesti viljassa
- Tärkeimmät verot:
 - Päävero
 - Koko- ja puolivero (kaksi varallisuusryhmää, kylvömaan koosta riippuen)
 - Nimismiesvero
 - Neljännesmiesvero
 - Kymmenysmiesvero
 - Neljännesvero
 - Mahdolliset apuverot (mm. sotilaiden ylläpito)

Olavinlinna

Neljännesvero ja linnaläänien erikoisvero

Neljännesvero

- 1 syli halkoja
(2,4 m pitkä ja 1,8 m
korkea pino puita)
- 1 parmas (n. 408 kg) heiniä
- 6 päivätyötä tai 1 leiviskä
(8 kg) tuoretta kalaa
- 4 verotyöpäivää
- Jokaista kokoveroa kohti
16 päivätyötä ja ½ syltä
heiniä,
ajoittain ¼ syltä kiviä

Erikoisvero linnoitusta varten

- Savonlinnan läänissä kannettiin
kunkin **neljänneksen kohdalta**
erikoisveroa
 - 12 tukkia
 - 10 "lautaa" (lankkua)
 - 1 tynnyri kalkkia
 - 3 leiviskää harkkorautaa
 - 2 kesäkausityömiestä 20 viikoksi,
 - 2 muuta miestä 6 viikoksi
 - 12 pitkän matkan kyyditystä
(tavarankuljettamiseksi Viipuriin,
Helsinkiin, Tukholmaan)
 - 1 matkavene tai vaihtoehtoisesti
4 pannia ohria ja 1 leiviskä (8 kg)
höyheniä

Omaisuus ja maksukyvyttömyys

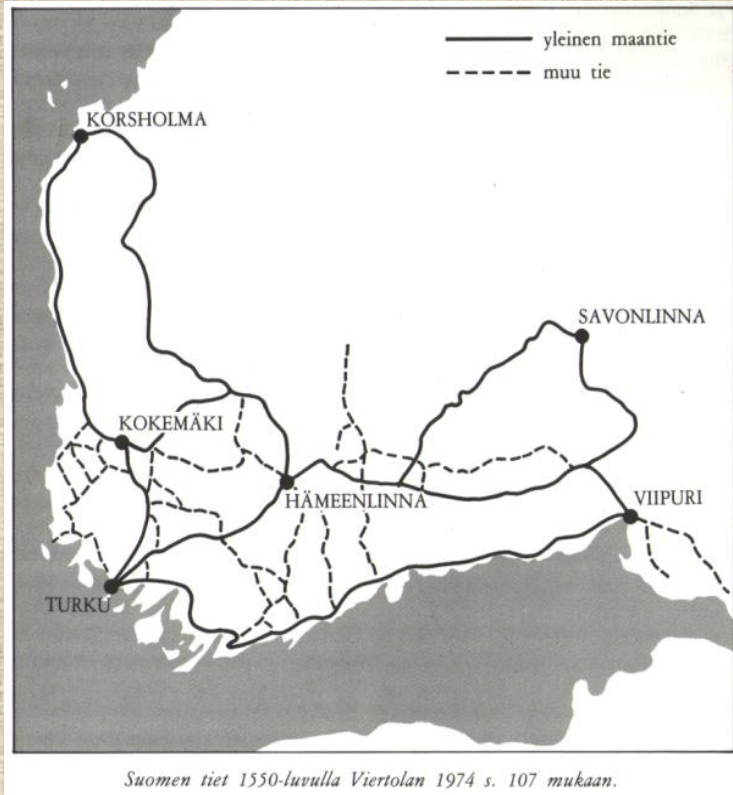
Talonpojan elanto?

- Kaskiviljely
 - Ruis
 - Ohra
 - Nauris
 - Kaura
- Kotieläimet (Sääminki, karjamäärät omistajaa kohti, 1571)
 - Hevosia 1,3 kpl
 - Lehmiä 1,7 kpl
 - Lampaista 2,6 kpl
 - Nautayksikköä 5 kpl
- Kalastus ja metsästys

Maan omistusoikeus?

- Talonpoikainen peritty maa pysyi omistajansa ja hänen jälkeläistensä käytössä ja hallinnassa vain niin kauan kuin siitä suoritettiin kaikki ne verot, jotka kulloinkin oli määrätetty
- Verot maksamatta?
 - Ei oikeutta viljellä tilaa -> tilan autioituminen
 - Verot kolme vuotta maksamatta -> omistusoikeuden menettäminen
 - Verot kauemmin maksamatta -> meni talonpojan muukin omaisuus, sikäli kun sitä oli rästin suorittamiseen
 - Tila siirtyy toiselle?

Kulkuyhteydet

- Kauppa ja kulkuteinä olivat ennen kaikkea vesistöt: venein kuljettiin Puumalan kautta nykyisen Lappeenrannan tienoille ja siitä edelleen hevosella tai veneellä ja hevosella Viipuriin
- Tiet olivat huonot, paljon vesistöjä, vaativa maasto
- Päivämatkan pituus 20-30 km, joskus jopa 40 km/pv, hevosella – 50-60 km/pv

1570-1617 - sotaishäa aika

Venäjä

- 4 kuningasta
 - Juhana
 - Sigismund III Vaasa
 - Kaarle IX
 - Kustaa II Aadolf

Nuijasota

- 6 tsaaria ja sekasorron aika Venäjällä (1598-1613)

Puolan sota

- 8 linnanpäällikköä
- 3 sota
- 2 rauhansopimusta Ruotsin ja Venäjän välillä

Ruotsin ja Venäjän välinen sota (Inkerin sota)

Valtakunnan itäraja

1323 Pähkinäsaaren rauha

1595 Täyssinän rauha

SAVONLINNA

VIIPURI

KÄKISALMI

1617 Stolbovan rauha

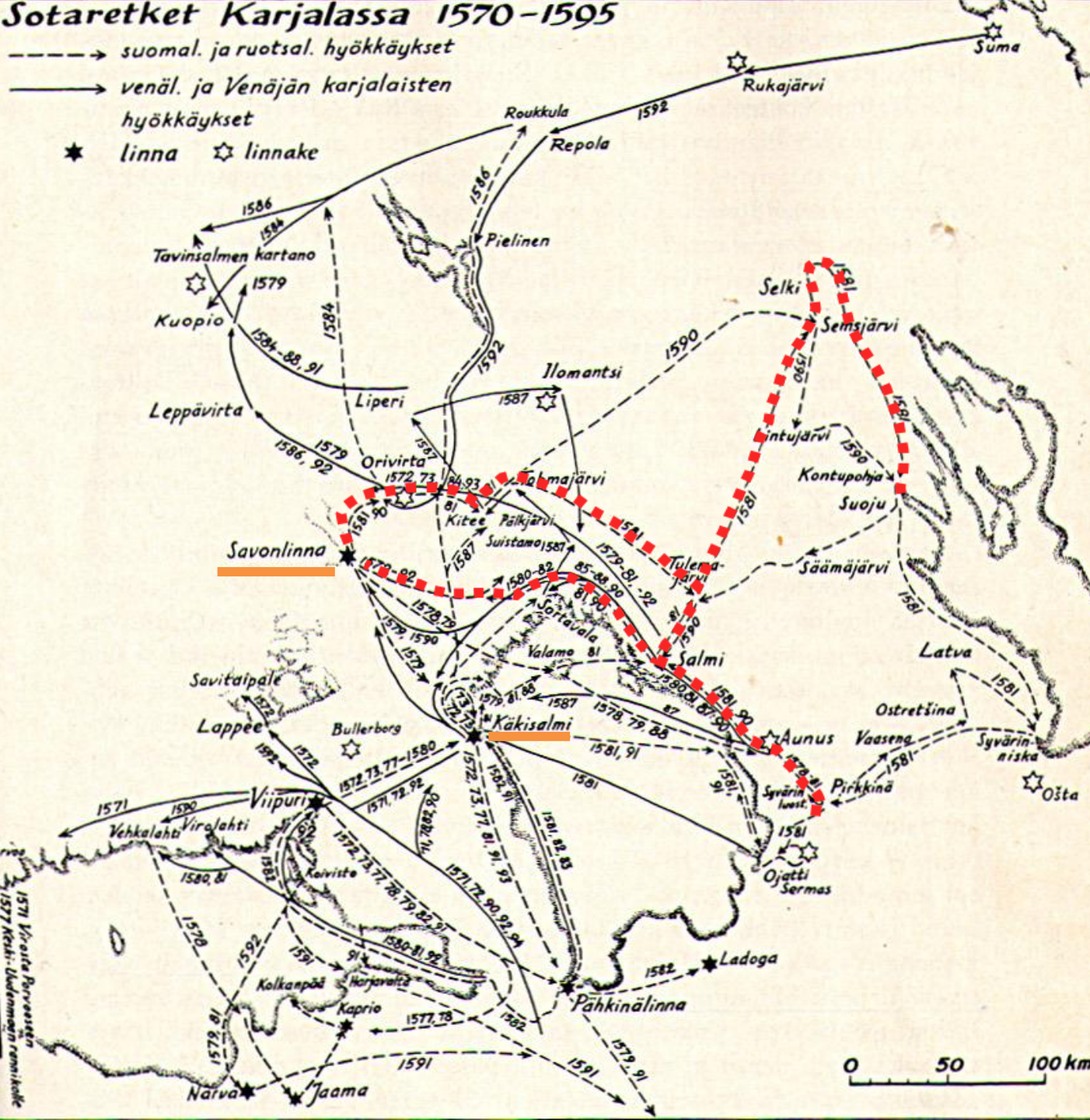
Pien-Savon lippukunta

- Perustettu 1578,
päälikkö – Ambrosius Henrikinpoika Redsven
- Lippukunnan toiminta
 - 1578, 1580 vartiopalvelus Savon rajoilla
 - 1580 Käkisalmen piiritys
 - 1578-1590 hävitysretket Venäjälle
 - Osallistuminen sotatoimiin Savon ulkopuolella:
Käkisalmi, Viipuri, Pähkinälinna, Novgorod, Pori, Pohjanmaa ja Viro
 - Olavinlinnan, Käkisalmen ja Viipurin rakennus- ja korjaustyöt
 - 1595 rajankäynti (Täyssinän rauhansopimus)
 - 1597 Olavinlinnan puolustus nuijamiehiltä
 - Varusteiden, muonan ja lotjien kuljetus Savosta muualle rintamille
 - 1599 Marttilan taistelu Kaarle-herttuan ja sigismundilaisten välillä

Sotaretket Karjalassa 1570-1595

-----> suomal. ja ruotsal. hyökkäykset
 —————> venäl. ja Venäjän karjalaisten hyökkäykset
 ★ linna ☆ linnake

Hävitysretki helmi-maaliskuu 1581

- Huhut karjalaisten varustuksesta jossain Rukovaarassa (600 km Käkisalmesta pohjoiseen)
- Klaus Hermanninpojan joukot
 - 1500 (500?) nihtiä Ambrosius Henrikinpojan lippukunnasta
 - 70 huovia
 - 1500 suksin ja ratsain liikkuvaa talonpoikaa
 - Olavinlinnan varusväki
- 10 kenttätykkiä

Olavinlinna 1600-luvulla

Verkonpainoja / Nätsänken
Fishnet weights / Сетевые грузила

Ongenkoukkuja / Metkrokot
Fish hooks / Рыболовные крючки

Vääräsaari

Kaskimaita / Svedjemarker
Burn-beaten areas / Подсеки

Nuolenkätki / Pilspets
Arrowhead / Наконечник стрелы

Kalastamo / Fiskeläge
Fishery / Место для рыбалки

Latokartano / Kungsladugård
Crown estate / Вспомогательное подворье

Hevosenkenkä / Hästsko
Horseshoe / Подкова

Sicanäemi

Ny släty Staads

Wänäniemi

Linnan ruokatalous

Ruonan päiväkulutus Olavinlinnassa

- **1558**
keskimäärin per henkilö
 - noin 2,5 litraa (1,5 kg) leipää
 - noin 3,5-3,7 litraa olutta
 - noin 280 grammaa lihaa tai silavaa
 - vajaa 40 grammaa voita
 - noin 4,5 litraa (?) kapakalaaLisäksi makkaraa, tuoretta kalaa, herneitä, munia
- **Lämmin ruoka tarjoiltiin 2-3 kertaa päivässä**
- **Vuodessa oli**
 - 135 lihapäivää
 - 229 kalapäivää
 - muutama paastopäivä

1601-1602

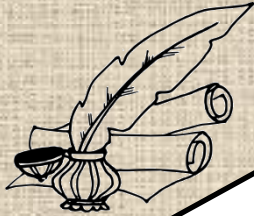
Suomen pahimpia katovuosia, "olkivuosia".

Ihmiset joutuivat syömään eläinten raatoja ja leipää, joka oli tehty sammalesta ja haavan kuoresta.

Kulkutaudit tekivät tuhoaan, ja tiloja autioitui.

Linnanväki eli jatkuvasti nälkäräjällä.

Linnan väki

Virkakunta

- Linnanpäällikkö
- Linnan kirjuri
- Alivoudit
- Vahtimestarit
- Tulkit

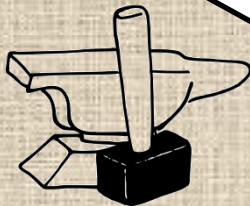
Asemiehet

- Tykkimiehet
- Ampujat
- Nihdit

Käsityöläiset

- Asesepät
- Valjaiden tekijät
- Kokit
- Tynnyrintekijät
- Juomanpanijat
- Suutarit

Palvelusväki

1591: virkakunta alle 10 henkilöä, nihdit ja asemiehet noin 30, käsityöläisiä, renkejä ja piikoja oli 43 henkilöä.

Linnan päällikön palvelijoita 3-7, kirjelähettejä 1-3 ja vakoojia saman verran.

Lisäksi ruotsalaisia ja venäläisiä vankeja noin 20, linnan sairastuvalla ”hospitaalissa” oli 19 vaivaista.

Nihti (jalkaväen sotilas)

- Varustus
 - henkilökohtaiset aseet: peitset, sotakirveet, miekat, hilparit
 - käsi- tai jalkajousi
 - pyssyt
 - haarniskat (?)

- Palkka (Olavinlinnan nihti)
 - palkat maksettiin kahdesti vuodessa vappuna ja jouluna
 - osa palkasta rahana, osa palkasta kankailla ja kengillä
 - Nihtien ja käsityöläisten palkat olivat samaa luokkaa

Haarniskat

(Hämeen linnan Heavy Metal -näyttely)

Nihdin ja ratsumiehen puku

- nihdin puku 1500-luvulla
 - pitkä jakku
 - väljät polvihousut tai pluder-housut
 - karkeat kangassukat
 - kengät, huopahattu
 - talvella käytettiin lampaannahkaisia turkkeja
- 1582, Olavinlinna
 - varusväki ei kahteen vuoteen ollut saanut kuin osan palkasta
 - > tyytymättömyys oli nousemassa vaaralliselle asteelle. Rahaa palkan maksamiseen ei ollut
 - > palkat maksettiin nahkana

- Ratsastuspalvelusta suorittavan miehen puku
 - ommeltu vaate (tunika)
 - ruskea hattu
 - pari saappaita
- Turun linnan huovi sai vuonna 1565 palkaksi
 - 7 kyynärää (4,2 m) turunverkaa
 - 8 kyynärää (4,8 m) palttinaa
 - 6 lampaannahkaa
 - 4 paria kaksipohjaisia kenkiä

Laamasten suvun esi-isä Måns Trummererare

- **Måns Trometer, Manni Tummeter, Mauno Trummetare, Maunu Venäläistulkki, Mons Ryss Tolck, Mons Rydz Tolck**
- 1599 – pikkukiho, rummunlyöjä
- Rummunlyöjästä trumpetinsoittajaksi?
- 1603-1611 – venäjäntulkki Olavinlinnassa
 - Merkinnot linnatileissä, mm. [1604](#), [1607](#)
 - 1606, 1607 kirjeenvaihtaja Käkisalmeen
 - 1609, 1611 tiedustelija Käkisalmen suuntaan
- 1613 Hannu Munckin sotilas
 - 1614 [Ristilahden taistelu](#)

Ammattikunta - venäjäntulkit

- 1600-1609 Ruotsissa toimi 24 nimeltä tunnettua venäjäntulkkia
- **Tulkin tehtävät**

”pitää kääntää julistuksia, traktaatteja, kirjeitä, kaikkea mitä kuuluu tulkille tai kääntäjälle, myös matkat tai mitä tahansa mitä määrätään ja on tarpeellista”...

 - **Kääntäminen** (vain pieni osa tulkeista – lukutaidottomia)
 - **Tulkkaus**
 - **Osallistuminen lähetystöihin**
 - **Kirjeiden vieminen Venäjälle**
 - **Osanotto kaikkiin rajakokouksiin ja rajankäyntiin valtakuntien välillä**
 - **Kielitaidottomien Venäjän lähettiläiden saattaminen Ruotsiin/Suomeen**
 - **Tiedustelumatkat**

Tulkin palkkaus

Vuosipalkat	Rahana	Kankaana	Viljana
Vouti (1602)	10 taalaria	3,56 m	3 960 l
Kirjuri (1602)	8 taalaria	3,56 m	1 980 l
Tulkki (1614)	10 taalaria	4,75 m	1 980 l

Muuli 1500L

Kantavuus	510+75 kg*
Omamassa	240 kg
Kokonaismassa	750+75 kg*
Lavan sisämitat (pit x lev)	325 x 150 cm
Laitakorkeus	39 cm

”Tulkkeihin kuului sellaisia vähäistä palkkaa nauttivia toimihenkilöitä kuin Savonlinnan tulkki vuodesta 1603 **Måns Trumeterare**, jolla oli linnassa pelkkä ateriapalkka ja sen lisäksi yksi tila läänityksenä Savosta”

Månsin perhe ja omaisuus

- Perhe
 - vaimo **Margareta Jönsintytär** o.s. Lamain = Laamain = Laamanen
 - lapset **Johan, Yrjänä, Lauri**
- Kulennoisen tilaa koskevat merkinnät
 - 1601 Ensimmäinen maininta tilikirjoissa: **Mikko Lamainin maat ovat Mauno-tulkin hallussa**
 - 1604 Månsilla yksi tila Savossa
 - 1613 ratsumies Månsilla yksi tila Savossa
 - 1614 Hannu Munc'n sotilas, Måns Trumetarilla oli 2 renkiä ja 1 piika
 - 1643-1646 Lorentz Röösин piirtämä Pien-Savon verollepanomaakirjan tilusselvitys :
Lamalan kolmesta talosta Måns Trometerin talo on D, joka oli kirjattu silloin hänen vanhimman poikansa Johan Trumetaren nimiin.

Lamala Båttvar Lit. D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z
 Anden en Råttvar Gård förda, under 8 Blad
 Johan Måns Trumetares ejit Damm
 14 Hågi färd 28 f.
 15 Hågi färd 1 f.
 16 Hågi färd 1 f.
 17 Hågi färd 1 f.
 18 Hågi färd 2 f.
 19 Hågi färd 3 f.
 20 Hågi färd 1 f.

Taistelu Käkisalmen läänin herruudesta - Ristilahden taistelu

- Ruotsalaiset valloittivat Käkisalmen v.1611
- Venäjä oli sekasorrossa, mutta karjalaiset ja venäläiset sissijoukot tekivät aktiivista vastarintaa
- Ruotsalaisten sotaretki Uukuniemelle heinäkuussa 1614, Ev. Hannu Munck'n kahden Savon lippukunnan kanssa
- Satoja taistelijoita molemmin puolin, *Munckin joukossa ratsumies Måns mukana*
- Ristilahdessa käyty kamppailu ratkaisi Käkisalmen läänin jäämisen Ruotsille

Kirjallisuus ja kuvamateriaali

Dia	Lähde
• Savonlinnan lääni, hallintopitäjät ja neljännekset • Verotus ennen 1600-lukua • Neljännesvero ja linnaläänien erikoisvero	Sune Maconi, Hajamerkintöjä P.Olavin linnan historiasta, s.30-32
• Omaisuus ja maksukyvyttömyys	Helena Edgren, Torsten Edgren ja muut, Aikamatka Suomen historiaan, s.235 (tiedot karjamääristä) Paavo Haavikko, Nuijasota, sisällissodan vuodet 1596-1599, s. 70-71 (maan omistusoikeus)
• Kulkuyhteydet	Suomen teiden historia I, Pakanuuden ajalta Suomen itsenäistymiseen., s. 107 (kartta 1) Aikamatka Suomen historiaan, s. 217 (kartta 2)
• Pien-Savon lippukunta	Helge Pohjalan-Pirhonen, Olavinlinnan historialliset vaiheet, s.335-484

Kirjallisuus ja kuvamateriaali

Dia	Lähde
• Hävitysretki helmi-maaliskuu 1581	Heikki Kirkinen, Karjala taistelulenttänä (Karjala idän ja lännen välissä II), s.123, 141
• Olavinlinna 1600-luvulla	Sune Maconi, Hajamerkitöjä P.Olavin linnan historiasta (kuva)
• Linnan ruokatalous	Päivi Hakanpää, Johanna Nordman, Muurien suojassa – elämää Olavinlinnassa, s.19
• Ruoan päiväkulutus Olavinlinnassa	Helge Pohjolan-Pirhonen, Olavinlinnan historialliset vaiheet, s.305, 348, 422, 437, 465 Olavinlinnan puuhakirja (kuvat S.Vorobyeva)
• Linnan väki	Helge Pohjolan-Pirhonen, Olavinlinnan historialliset vaiheet, s.361 Olavinlinnan puuhakirja (kuvat S.Vorobyeva)
• Nihti (jalkaväen sotilas)	Mirja Karjalainen, Reetta Väänänen, Seija Haikkala. Redsvenit 500 vuotta Savossa, s.23 Sune Maconi, Hajamerkitöjä P.Olavin linnan historiasta , palkkataulukot

Kirjallisuus ja kuvamateriaali

Dia	Lähde
• Haarniskat	Antti Airaksinen (kuvat)
• Nihdin ja ratsumiehen puku	Riitta Pylkkänen, Renessansin puku Suomessa 1550-1620, s. 375-376 Helge Pohjolan-Pirhonen, Olavinlinnan historialliset vaiheet, s.348
• Ammattikunta – venäjäntulkit • Tulkin palkkaus	Kari Turkkiainen, Venäjäntulkit ja slavistiikan harrastus Ruotsin valtakunnassa vv. 1595-1661, s.20-31
• Laamasten suvun esi-isä Måns Trummererare • Månsin perhe ja omaisuus	Suurin osa tiedoista on saatu Raimo Laamaselta Sotilaan kuva: Ossi Hiekkala, http://www.archipictor.com/
• Taistelu Käkisalmen läänin herruudesta - Ristilahden taistelu	http://uukuniemi.net/historia/1400.htm (myös kuva) Heikki Kirkinen, Karjala taistelukenttänä (Karjala idän ja lännen välissä II), s.267